

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Copyright © 2023 Филип Грбић
Copyright © 2023 за ово издање Вулкан издаваштво

Мотив на корицама: фреска са таванице *Гробница рониоца*,
480–470 г. п. н. е., Национални археолошки музеј у Пестуму

ISBN 978-86-10-04816-2

Ова књига штампана је на природном рециклираном папиру од дрвећа које расте у одрживим шумама. Процес производње у потпуности је у складу са свим важећим прописима Министарства животне средине и просторног планирања Републике Србије.

Филип Грбић

**КАНОН
ПОТИШТЕНОГ
УМА**

VULKAN

IZDAVAŠTVO

Београд, 2023.

*Најлејше је уојшће и не родити се.
Ал' ако већ уїледаш свеїлостї дана,
їад најбоље је да вратити се онамо
одакле дошао си – и то што їре!¹*

Софокле, *Едип на Колону*

---

¹ Превео Гордан Маричић. (Прим. аут.)

МОРАЛНИ БИЛАНС

Изневерио је властита очекивања. Напунио је четрдесет година. Многе се пропуштени позиви на телефону, међу њима примећује један с непознатог броја, и тај га чини нарочито нервозним. Због отока на десном стопалу, Адријан је принуђен да храмље од спаваће до радне собе. Увидом у лични роковник, који је по свом садржају неупоредиво богатији од било ког медицинског картона, утврдио је да је прошло само два месеца и шест дана од последњег напада гихта. Јасно је да ти напади постају чешћи и подмуклији. Уторак, 14. децембар, наступа захлађење. Адријан, дакле, пуни четрдесет година, живи сам, незапослен је. Да је којим

случајем у радном односу, нема сумње да би отворио боловање, јер њему не само да се допада како звучи реч „боловање“ већ сматра и да је могућност плаћеног одсуства услед болести можда најважније, и једно од ретких преосталих хвале вредних достигнућа државе благостања. Међутим, Адријану су предности и недостаци професионалног живота познати само из друге руке, или, боље речено, његова сазнања о тој области крећу се у оквиру најопштијих појмова. Тако израз „отварање боловања“, на којем Адријан помало завиди запосленима у јавном сектору, у његовом случају нема никаквог смисла, иако нећемо претерати ако кажемо да је за овог човека живот сам по себи нека врста боловања. Једно је сигурно: пријатнијем стадијуму опоравка, младости, дошао је законити крај. Адријан је пре доручка, уз чашу топле воде, прогутао три таблете алопуринола од 100 милиграма. Обување ципела данас изгледа неизводљиво.

Никаква прослава, разуме се, не долази у обзир. Знају људи да је тако нешто одавно незамисливо, али дрске су то животиње, дрске и безобзирне, писаће му патетичне поруке, извесно је да ће Адријан примати честитке, али на позиве, наравно, неће одговарати.

Телефонски позиви постали су непристојни. Ко то још ради данас! И зашто се ти уређаји уопште зову телефонима? Није ни важно, као што заправо није важно ни то што Адријан пуни баш четрдесет година. Његова уобразиља сада буја раскошније него у детињству, он је сигурно неће хранити оном лошом драматургијом *ѿоїледа уназад*, тим бедним ревизијама које све проживљено сабирају и одузимају у духу савесног рачуноводства. Али Адријану дрхте руке, већ чујем приговоре, блед је, неиспаван, и види се да је узнемирен, мора бити да му је ипак нелагодно због тога што је закорачио у оно раздобље када живљење, као што лепо каже *Човек из ѿогземља*, постаје непристојно. Читаоца молим да не жури с изрицањем судова пре него што упозна светло биће овога човека. Јесте, узнемирен је, али не због рођенданâ, они се једва разликују од осталих дана у години. Дани су одавно једнолични. Нешто друго мучи мог пријатеља.

Стопало мање боли ако се подигне и ослони на нешто удобно, а пожељно је да то буду мекани перјани јастучићи. Али немогуће је доручковати у том положају. Адријан је навикао да скоро сваког јутра једе за радним столом гледајући, путем Јутјуба, снимак вечерњег

издања емисије Такера Карлсона, и то свега пет-шест сати после преноса уживо на каналу Фокс. Дневни боравак и трпезарија ничему више не служе, осим за транзит између кревета, купатила, кухиње и писаћег стола. Кроз те најудобније и најсветлије просторије, Адријан пролази као кроз туђу кућу. Ту се баш ништа није променило од дана када се Марија одселила, а то значи одавно. Али о томе касније. Хтео сам да кажем следеће: негде од маја 2020. године, почев од уторка па све до суботе, гледање Такера потиснуло је Адријаново и без тога слабо интересовање за домаће прилике. Недавно је био принуђен да на груб начин освети разлику своје необавештености о локалним актуелностима јер је, изашавши из своје зграде у Бирчаниновој улици, схватио да не може да пређе ни Немањину, ни Кнеза Милоша, пошто су све прилазе блокирали кордони жандармерије. У даљини се чула дрека карактеристична за младиће којима су тек мутирале гласне жице. Адријан је ноншалантно питао командира да ли је у току нека утакмица.

„Молим?! Ништа не чујем.“

„Утакмица?“

„Господине, ви не гледате телевизију?“

„Немам телевизор.“

„Па шта ви радите, господине?“

„Ништа.“

„Види се!“

Одмах да рашчистимо: овде није реч о неуротичном презиру према Србији, а још мање о некаквој извештаченој забринутости за Америку. Информативна добит од Такерових емисија имала је за Адријана тек секундарни значај. Он се њима превасходно наслађивао као својеврсним апокалиптичким шоу-програмом. Естетска димензија суноврата једне цивилизације прибавља суптилнијим духовима ужитак какав се не може поредити ни са чим другим. Посматрати уживо самоубилачку агонију велике нације, опажати из дана у дан како дух заваде копа своју бразду, незауостављиво колико и немилосрдно, посред градова, установа, колектива, породица, умова... За Адријана је то био морбидни спектакл, узбудљиви данс макабр, злослутни прелудијум за рушилачки обрачун нечувених размера – грађански рат – или боље светски грађански рат; сукоб у којем се неће међусобно истребљивати народи, већ обрачун који ће једном засвагда ставити тачку на заједнички живот идејно и вредносно посвађаних елемената који постоје унутар сваке нације. Међутим, Адријан је изнова и изнова грешио у својим прогнозама. Био је разочаран јер тај рат никако да избије. Ништа од светског пожара. Ништа од

свеопште пропасти. Изгледа да ћемо у овом веку умирати споро, довољно озлојеђени за мржњу, али довољно јаки за рушилачке страсти. Из ове малодушности Адријана је могао да тргне још једино Такер. Није готово. Напетост расте. Свеопшта ескалација постаје вероватнија из дана у дан.

Позив са непознатог броја. Пропуштен.

Такер је у свом уводном монологу ставио акценат на вртоглаво растуће стопе самоубистава, односно на смрт и пустош, чији је узрок све масовнија злоупотреба фентанила. Ове феномене је на убедљив начин довео у везу са орвелијанским понашањем елита, као и са инфлацијом: млади купују криптовалуте јер схватају да је амерички систем расподеле богатства остао затворен за њих. Поентирао је хипотетичким судом: ако хоћете да припремите тло за револуцију, онда треба да радите на стварању управо овакве атмосфере у друштву... Осећање унутрашње узбуне обузело је Адријана. Поклопио је свој мекбук, остаци такоса које је синоћ наручио били су тврди, хладни и безукусни. За собом је оставио неред на радном столу, догегао се

до фотеље са шољом кафе у једној и цигаретом и пепељаром у другој руци, подигао је десну ногу на табуре с јастучићима, повукао два дима – није му пријало – укрстио је руке на стомаку и – заспао.

Када се пробудио сат и по времена касније, видео је да има пет пропуштених позива.

Током преподнева дошло је до продора хладног ваздуха и пао је први снег. До увече су слабе и осушене гране пуцале под теретом и падале по крововима и ветробранским стаклима паркираних аутомобила. Адријанов мини купер био је дебело завејан, али срећом неоштећен. Зурио је замишљено кроз прозор док су комшије метлама чистиле снег са својих возила. Могао је да опази властити одраз у стаклу. Самом себи изгледао је офуцано. Просед, с дубоким и оштрим залисцима, тамним подочњацима, избораним челом, омлитавелим раменима. Замислио је бивше пријатеље, оне чији су мозгови и стомаци отежали од пива, како га оговарају јер се никоме не јавља, смеју му се, тврде да је луд и да је начисто пропао. Кад би само умели да се тако наслађују и властитом пропашћу! Да не буде забуне, Адријан није толико самољубив да би уображавао како људи немају паметнија посла него

да сплеткаре о њему. Чињеница је да је оставио траг у животима појединаца који су се сваки пут лепили за њега као да је намагнетисан. Жене, али и мушкарци, по правилу, развијали су изразито посесивне склоности према мом пријатељу. Четири пута је венчавао, по два пута крштавао, не само децу него и одрасле. Убрзо би престао да се јавља тим особама које су узалуд покушавале да га улове у замку безличног, конвенционалног односа какав је кумство. То што их је благовремено упозоравао на своју несталну, меланхоличну нарав, није им звучало нарочито убедљиво. Порекло привлачности „начисто пропалих“ очито је недовољно истражено.

Пропуштени позиви: *мама, мама, Сузана, нејознајџи број, мама*. Порука од кума Уроша, парафразирам: сад си у цвату, у напону својих снага, на врхунцу стваралачких моћи... Патетика, емотикони, патетика, емотикони... Затим нешто о томе како живот, „прави живот“, тек почиње. Није ту песму певао пре него што се развео и обзнанио своју везу са петнаест година млађом девојком коју је упознао у теретани. Четири пута недељно преврће циновске гуме и мајмунише се с руским гвозденим гирјама. Изгледа узнемирујуће, као

право протеинско говедо. И стално шаље Адријану на Вајбер одломке мотивационих говора и предавања доктора Џордана Питерсона. Кад је Адријан покушао да се нашали са њим предложивши *нулио* правило за живот које би могло да гласи: „Не скидај се нагло с клоназепама како те не би оживљавали по источно-европским клиникама“, Урош се увредио одбрусивши Адријану да је „прави сероња“. Бранио је Џордана као да му је отац. Па да, у том грму лежи зец, размишљао је Адријан. Урошев отац био је коцкар, варалица, ништаррија, речју, никакав *јасѿої*, а Урош је прешао у контраофанзиву, агресивну борбу за новац и признања, доказујући да је он јастог којем припада место у горњем дому интрисичне пирамиде моћи.

Адријан се умио, опрао зубе, снажно се накашљао и позвао мајку.

„Сине...“

„Мама!“

Немој да јој кажеш за гихт. Само прећути, реци да си добро.

„Зар још спаваш, скоро је подне?“

„Разбија ме гихт, мама, ока нисам склопио целе ноћи, морао сам да надокнадим.“

Будало.

„Али не брини, појачао сам терапију, кренуло је набоље.“

„Ох, сине! Не крећеш се довољно. Зваћу доктора Грубјеша, требају ти оне његове чудотворне коктел-инфузије. Нећеш моћи данас на ручак? Биће ту и Сузана са децом...“

„Не могу да се обујем, отечено ми је десно стопало. Чуј, мама, није страшно, стварно, не мора да долази Грубјеша.“

„Како није страшно? Премлад си ти за такве бољке. Од нерада ти је то, сине.“

Ево... Почини. Остани прибран. Трпи.

„Поклон ће ти онда донети Сузана, заједнички је, да знаш...“

„Какав поклон, мама, побогу, па немам дванаест година...“

„Имаш четрдесет! Сад је последњи тренутак да урадиш нешто са собом. То ти жели мајка за рођендан од срца.“

„Ах, мама, потпуно сам се разнежио.“

„Не измотавај се него слушај. Звао ме је професор Опачић са Факултета за медије и комуникације да дођем на славу код њих у недељу. Рекао ми је да му пошаљеш докторску тезу на мејл, каже да звучи интересантно.“

О, не.

„То је дивно, мама, али разговарали смо већ о томе, не занима ме рад са студентима, а поготово не на приватном факултету.“

„Шта? Па зашто онда ниси прихватио посао на државном институту? Како је то била лепа прилика...“

Сад је тренутак да промениш тему. Учини то.

„Јел’ знаш шта је Такер рекао синоћ? Каже да је Америка на прагу револуције, замисли.“

„Ко?“

„Али он греши, мама, револуција није пред нама, него је иза нас, она се већ догодила, и то прошле године. Летњи карневал уличног насиља, затим нерегуларни избори и на крају бесправна узурпација власти. Бајденова инаугурација изгледала је као крунисање императора Палпатиона. Од јануара наовамо изложени смо револуционарном терору.“

„Какве су то глупости?! Опет се измотаваш.“

„Нема везе, заборави.“

„Сине...“

Добро, добро, могло је све ово и горе да прође. После недавне Адријанове посете, Даница је имала жесток напад мигрене праћен повраћањем, који је трајао безмало недељу дана. Ако се питате чиме је Адријан изазвао тако бурну реакцију, одговор је једноставан:

само је искрено одговорио на питање *како си*. Доктор Грубјеших је морао да је обилази пет дана заредом како би јој у вену сипао већ поменуте „чудотворне“ коктел-инфузије, које садрже аналгетике, седативе, витамине и ко зна шта још. Због свега тога Сузана је рибала Адријана беспоштедно, као никада пре.

Како да јој удовољим? – питао се Адријан. Шта је то што треба да урадим како бих Даница био по вољи? Зар све оно што су до сада обавили скоро сви моји вршњаци: да пронађем сталан посао? Да се оженим и добијем дете? Да се лепо зацементирам и купим фолксваген караван с дечјим седиштима позади и паром бицикала причвршћеним за кров? Није ли то онај безлични малограђански идеал којем је она неопрезно подлегла? Није ли читавог живота очајавала због тог свог промашаја?

Откад је Адријан био у Даничиној утроби, она је чврсто решила да њено друго дете, њен једини син, неће бити простак попут свог оца Жарка. По властитом признању, негде од шестог месеца трудноће, Даница је свом нерођеном сину пуштала плоче на грамофону: сваке суботе неку знамениту оперу, а своје омиљене – Глуковог *Орфеја и Еуридику*, Моцартовог *Дон*

Ђованија, Белинијеву Норму – и по неколико седмица узастопце. Будући да су она, Жарко и петогодишња Сузана те 1981. године скромно живели, уосталом као и већина становника банкротиране Југославије у којој није било ни основних животних намирница на рафовима, Даница није имала ни кућну помоћницу, а ни родбину спремну да јој помогне око детета, па самим тим није имала ни времена за читање, што ју је у то време мучило више од немаштине. Само једну књигу успела је да прочита од почетка до краја, и то с посебним апетитом – *Хадријанове мемоаре* Маргерит Јурсенар – ту надасве прецеђену и неописиво досадну псеудоисторију, због које се мој пријатељ управо зове тако како се зове – Адријан. На сву срећу, Даница после порођаја није сасвим изгубила разум, па је ипак одлучила да изостави почетно слово „Х“. Међутим, за разлику од ћерке коју је „потпуно испустила“, од првог дана је бдела над својим сином, обликујући његову нарав и склоности, водећи рачуна о томе да буде васпитан као прави римски племић.

Пре него што је Жарко почетком деведесетих година ушао у велике послове с некретнинама, Даница је малом Адријану била у неку руку мајка-гувернанта. Најпре га је подучавала навикама џентлмена: како треба да седи, како да једе, како да се отмено опходи

према гостима. Књиге прилагођене дечјем узрасту нису долазиле у обзир, јер су то била оруђа за производњу улизица и медиокритета. Уместо тога, Адријан је до седме године знао напамет подужи одломак из првог певања *Илијаде*, а садржај преостала двадесет три био је у стању да подробно преприча. Тако је Адријан уписан у школу (ту паклену уравниловку!) знајући да су Беоћани послали педесет, а Фокејци четрдесет ратних бродова на Троју, али није разумео смисао питања: „За кога навијаш?“. И Даница је тиме била задовољна, док се Жарко, који је још од војног рока у Скопљу имао на рамену истетовиран Звездин грб, осећао насамарено у послу родитељства. Ипак, ма колико да је био сујетан и осветољубив, ништа није предузимао пошто му од свих послова једино до посла родитељства није било стало. У кућу је свраћао као у комшилук. Преспава, једе, телефонира, прочита новине и испари. Адријанове најраније успомене на оца сежу најдаље до почетка пубертета. Сећа се одурног мириса олд спајса и смрдљивих кожних папуча. Наравно да то није једино чега се сећа. Али о томе ћемо касније. Сузана већ трећи пут покушава да ступи у контакт с Адријаном.